

KUR'AN ARAŞTIRMASI ÜZERİNE*

Rudi Paret

Çev: Araş. Gör.

Osman GÜNER

Tübingen Üniversitesinde, bugün olduğu gibi yarın da yoğun bir uğraşa sahne olacak Oryantalistik sahalarda Kur'an araştırması da yapılmaktadır. Bizzat ben (1951') de buradaki üniversite hocasına davet edildiğim andan beri geçen 20 yıl boyunca, imkanlarım elverdiği ölçüde zamanımın büyük bir bölümünü bu araştırma alanına harcadığımdan kendi ilmi gelişimimle, Kur'an araştırmasına dair birikimimi kaynaştırmayı uygun görmüştüm.

Kur'an'ın kıraatı, Oryantalistiğin temsil edildiği tüm Üniversitelerde mutlaka zorunlu olarak okutulmalıdır. Arapça kurslarına iştirak eden her Üniversite öğrencisinin burada, müslümanlara ait kutsal metinlerin önemli bir bölümünü seçme nesir parçaları içinde tanıyabilme fırsatı da bulunmaktadır. Bizzat kendim Tübingen Üniversitesinde 1920-1921 kış yarı yılı, Protestan İlahiyatında öğrenci iken, İbranice başta olmak üzere, Arapça'ya özel bir ilgi duyduğum sıralarda Kur'an'ı orijinal metninden baştan sona okumaya karar vermişim. Arapça-Fransızca bir sözlük ve Max Henning'in Almanca Kur'an tercümesine dayanarak bir yıldan az bir zaman içerisinde arzuladığım düzeye erişmişim. Fakat bu, çözümü zor (müşkil) yerlerle dolu bu kitabı daha yakından tanıyabilmek için oldukça yetersiz bir denemeydi. Ve böyle bir Kur'an araştırmasıyla fazla bir şey elde edememişim.

Kur'an araştırmasına ilk önce, Arap-İslam dünyusunda "Kadının Yeri" adlı konuyu inceledikten ve Kur'an'ın ilgili metinlerini daha yakından araştırdıktan sonra yönelmeye başladım. Her ne kadar Avrupa dillerinde çok sayıda Kur'an tercümesi yapılmış olsa da, metindeki tafsilatların ihtilafı olduğunu ve açık seçik olmadığını gördüm. Bu teferruatlı bilgileri vuzuha kavuşturmaya uğraşırken, tüm tefsir denemelerinde mümkün olduğunca temele inmek gerektiğini ve Kur'an'ın diğer yerlerinde bulunan muhtemel bütün ifadelerin ve gramatik yapılarının sistematik olarak kavranması ve dikkate alınması gerektiğini anladım. Böylece kendine özgü, yeni ve ilmi bir Kur'an tercüme tekniği ortaya çıktı. Bu tekniğin taslağını, "Der Plan einer neuen, leicht kommentierten, wissenschaftlichen Koranübersetzung" (Yeni, Kolay Açıklamalı, Bilimsel Bir Kur'an Tercüme Planı) başlığı altında ortaya koydum. (Orientalistische Studien, Enno Littman'a 60. doğum yılı dönümünde Bonn ve Tübingenli öğrencileri tarafından sunulmuştur. Leiden, 1935 s. 121-130). Richard Bell'in İngilizce Kur'an tercümesi, Edmund Beck'in Rum Suresi tefsiri (2) ve Regis Blachere'in Fransızca Kur'an tercümesine giriş (3) bölümünün yayınlan-

* Bu makale, Rudi Paret'in "Schriften zum Islam" (Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, 1981) ss. 206-212.) adlı eserinden tercüme edilmiştir.

1. The Quran. Translated, with a critical re-arrangement of the Surahs. 2 Bände. Edinburgh 1937, 1939.
2. Die Sura ar-Rum(30) (Orientalia. nova series. 13. S. 334-355:14.S 118-142. Rom 1944.1945).
3. Introduction au Coran. Paris 1947. Tercüme iki cilt halinde 1949 ve 1950'de yayınlandı.

masından sonra, "Grenzen der Koranforschung" (Kur'an Araştırmasının Boyutları) (Bonner Orientalistische Studien, Heft 27, Stuttgart, 1950) adlı araştırmada, yeni bir Almanca Kur'an tercümesi planının haklılığını ortaya koymak ve Rum Suresinin bir tercüme denemesini tartışmaya açmak için tekrar yazmaya başladım. Bu çalışma, tercüme (4) için 15 yıldan fazla ve - halen basılı olan-tefsir(5) için de 5 yıl olmak üzere (toplam 20 yıl) sürdü. Kur'an-la ilgili çalışmalarımın bir yan ürünü olarak da, 1957'de Verlag yayınevini Bilimsel Cepkitapları serisinde "Mohammed und der Koran" (Hz. Muhammed ve Kur'an) (W. Kohlhammer, Stuttgart, das "Urban-Buch" Nr.32) adlı bir eserim daha yayımlandı. Bu eser, herhangi bir değişiklik yapılmaksızın bazı ufak tefek düzeltmelerle 1966'da ikinci, 1972'de de üçüncü kez yeniden basıldı. Ayrıca bunlara, Tübingen Orientalistik seminerinde kaleme alınan ve Doktora tezi olarak sunulan aşağıdaki çalışmaları da eklemek mümkündür:

Josef Kurt Sollfrank: "Kur'an'da Eski Arap-Hukuk Düzenine Dair İşaretler" (1962).

Renate Tietz (şimdi: Yakubî): "Kur'an'da Şart Cümlesi Ve Şart İfadesi" (1963).

Eleonore Haeuptner (şimdi: Rahimi-Laridjani): " Eski Arap Medeniyetine Dair Kur'an'ı İşaretler"(1966).

Friedrun R. Müller (şimdi : Hau): "Kur'an'daki Ses Uyumu Hakkında Araştırmalar" (1968).

Tercümeyi hazırlarken ekseriyetle et-Taberi (I-X cilt, I-XXXcüz, Kahire, 1321/1903) ve ez-Zemahşefî (I-IV cilt, Kahire, 1337/1953)'nin tefsirlerine , bazen de el-Beydavî'nin tefsirine (I-II cilt, Leipzig, 1846/1848) başvururdum. Geleneksel rivayetlerden bir kısım şüpheli açıklamaları alarak kendilerine mal eden, daha önceki Alman mütercimlerin aksine, bu eserlerin ihtiva ettiği geniş malzemeden büyük bir itina ile yararlandım. Metin, Hz. Muhammed'in ilgili kısmın tebliği sırasında düşündüğü ve anlatmak istediği nispette aslına uygun tercüme edilmeliydi. Ayrıca her ayet ve surede tüm yönleriyle dikkate değer paralellikleri ortaya çıkarıp, kısmen benzer, kısmen de farklı sembolleri birbiri ile karşıtarak ayrı bir itina ile metnin izahı için bizzat Kur'an'ın kendisinden de faydalandım. Değerli materyallerle dolu bu metod, umumiyetle ilk defa söz konusu meselede tek bir yerin izahı için değil, bilakis hemen hemen her yerde ve sistematik olarak, bir Kur'an tercümesinde kullanıldı. İlerde ciddi olarak Kur'an metni ile uğraşacak kimselere, gerekli bilgiyi Kur'an'dan kolayca sağlayabilmek maksadıyla, tefsirime Konkordans (Konkordanz)'in kendime has şu özel şeklini de ilave ettim: Bir anlam bütünlüğü olan veya ilgili ayetin bulunduğu ifade, aynı anda benzer tarzda Kur'an'ın neresinde geçmişse, mevcut yerler her ayet için ayrı

4.Der Koran. Übersetzung. Stuttgart, W. Kohlhammer 1966.

5.Der Koran Kommentar und Konkordanz. Ebenda 1971.

ayrı gösterilmiş; belgeler kendi arasında öyle düzenlenmişti ki, sözkonusu ayetle tam bir uyum içinde olan ayetler başta yerilirken, uyumun azaldığı ayetler ise daha sonraya bırakılmıştır.

Geleneksel ve kesin tarihî bilgiler içeren Kur'an tefsirlerinin birbirinden ne kadar farklı olduğu, aile ve evlilik hukukuna ilişkin Nisa Suresinin iki (yani 2. ve 3.) ayetinde açıkça ortaya konulabilir: Bunun için konuya teferruatıyla değinmek gerekiyor. İki ve üç numaralı ayetlerin, herhangi bir şüphe uyandırıcı ilave olmaksızın, kelime kelime tercümesi şu şekildedir:

"Ve öksüzlere mallarını verin, (bu arada) pis olanı temiz olanla değiştirmeyin, onların mallarını sizin mallarınıza katarak yemeyin (harfî olarak: onların mallarını kendi mallarınız arasında yemeyin)! Şayet öksüzler hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, size helal olan (ya da beğendiğiniz) kadınlardan, ikişer, üçer, dörder evlenin. Onlar arasında da adaleti yapamayacağınızdan korkarsanız, bir tane alın, yahut ellerinizin altında bulunan (cariye)lerle yetinin. Böylece en uygun şekilde adaletsiz davranmaktan (yahut, büyük (ve bakılması zor) bir aile sahibi olmaktan) sakınabilirsiniz."

İkinci ayet kolaylıkla anlaşılıyor: Mü'minler himayeleri altında bulunan öksüzlerin mallarını kendi üzerlerine geçirmeleri konusunda uyarılıyor. Buna karşın, bir müslüman aynı anda dört kadınla evliliğin ve cariyelerden de (Konkubinen) sınırsız miktarda (kadına) müsaade edildiği şeklinde istidlal edilen 3. ayeti yorumlamak ise oldukça zordur. "Şayet öksüzler hakkında hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız" şeklindeki ön cümle ile bunu takip eden "kadınlardan...size helal olanlarıyla evlenin." şeklindeki tali cümle arasında nasıl bir anlam bütünlüğü kurulabilir?

Aynı surenin 127. ayeti bize bir ipucu vererek şöyle buyurmaktadır:

"Senden kadınlar hakkında bilgi isteniyor. De ki: "Allah (böylece) size bilgi veriyor ve (devamında bunun hakkında bilgi veriliyor:) kendileri için (daha önce) yazılmış olanı vermeyip evlenmeyi de istemediğini öksüz kadınlar hakkında size okunanlar..." (6)

Muhtemelen 3. ayette, özellikle evlenilebilir (yaşta) olan öksüz kadınlardan bahsedilmektedir. Madem ki en azından Nisâ sûresinin (10 ya da 14. ayetine kadar ki) baş tarafı, 70'den fazla müslümanın şehit düştüğü Uhud savaşından sonraki bir zamana aittir, o halde Richard Bell'in 3. ayet hakkındaki yorumuna katılmak mümkün olsa gerektir. Zira o, Nisa suresinin tercümesine girişte, 11-14. ayetlerdeki mirasa dair verilen hükümlerin "tahminen Uhud'dan hemen sonra durumun önemine binaen öyle olması gerektiğini" belirtir ve ardından da "Öksüz kadınların bakımını karşılayacak çarelerden birisi olarak

6. Şimdilik metni böyle anlıyorum. Tercümem uygun bir şekilde düzeltilebilir.

da Poligami (çok evliliğin) tavsiye edildiğini" zikreder. Bir başka ifade ile: 3. ayette-eğer metni doğru anlamışsak- evlenme çağındaki yetim kadınları kendi himayelerine alan erkekler, onların haklarını ellerinden almak yerine, evlilik akdiyle durumlarını yüceltmeye teşvik ediliyor. "İkişer, üçer, dörder" ifadesi olsa olsa söz konusu sayıların yönünü ifade eder, fakat **aslında Poligaminin helal kılındığı bir üst sınırı göstermez**. Bir erkeğin belirtilen şartlar altında başka bir kadın (veya kadınlarla) evlenebileceği vurgulanırken, dört kadından daha fazlasına sahip olamayacağı hakkında herhangi bir vurgu yoktur. **

Üçüncü ayetin ilk yarısındaki şart cümlesinin, yukardaki (ayeti) temsil ettiği şeklindeki izah, fıkıh literatüründe sadece bir işaretmiş gibi gösterilir. et-Taberî'ye göre metni en iyi şu şekilde anlamak mümkündür: "Şayet öksüzlerin malını üzerinize geçirmekten çekiniyorsanız, kadınlarınıza karşı âdil davranmaya özen göstermelisiniz ve bunun için sadece biriyle (yahut da sadece bir cariye ile) en fazla dört kadına kadar evlenebilirsiniz." Genellikle müfessirler "dört kadın" ifadesinin bir üst sınır anlamına geldiğinden hareket ederler. (Bazı rivayetlere göre erkekler, İslam öncesi dönemde takriben on kadına sahip olurlardı!) Max Henning'in çokça kullanılan Kur'an tercümesi de (Annemarie Schimmel tarafından yeniden yayınlandı, Stuttgart, 1960; Kurt Rudolph da yayınladı, Leipzig, 1965) bunu, nikahın sınırlandırılmasına dair teşvik değil de bir emir manasında anlamaktadır: "...O halde dilediğiniz kadınlardan, (sadece) iki ya da üç ya da dördü ile evlenin".

Üçüncü ayet kendi içinde daha başka zorluklar da içermektedir. Ayetin ilk bölümünde - eğer ifadeyi doğru anlamışsak- erkekler, velisi oldukları yetişkin öksüz kadınlar lehine diğer evlilikleri terketmeye çağınırlarken, aksine ayetin ikinci bölümünde şayet kadınların hepsine aynı şekilde muamele edemeyeceklerine kani iseler -kadınların sayısının azaltılması tavsiye edilmektedir. ("Ve eğer adaleti yerine getiremeyeceğinizden (yani kadınların hepsine birden adil davranamayacağınızdan) korkarsanız, (sadece) bir tane alın, yahut elinizin altında bulunan (cariyelerle yetinin.") Kadınlara aynı şekilde muamele edilmesi gerektiği şeklindeki çağrı, şüphesiz 129. ayette olduğu kadar sert bir dille ifade edilmiyor. (Siz ne kadar isterseniz de (aynı anda eş olarak aldığınız) kadınlar arasında (gerçek) adalet yapamazsınız. Öyle ise, (birine) tamamen yönelip, ötekini askıda (kocasızmış) gibi bırakmayın!") Fakat, gerektiğinde sadece tek bir kadın yahut yalnızca bir cariye ile evlenme konusu varlığını koruyor. Böylece (öksüz kadınlar adına) diğer evlilikleri terketme hakkında çağrıya uymadığı görülen bir davranış şekli tavsiye ediliyor. Hatta Bell bu sebepten, ayetin ikinci kısmının önceki metinden daha sonra indiğini benimser. Fakat buna gerek yoktur. Şayet "Ve eğer korkuyorsanız..." yerine, "Fakat eğer korkuyorsanız..." şeklinde tercüme edilecek olursa, ikinci şart cümlesindeki lafızla anlam bütünlüğünün hakkı layıkıyla verilmiş olur. Tercümem buna uygun şekilde düzeltilebilir.

Üçüncü ayetteki ikinci tâlf cümlesinin sonu yanlış bir anlama sebep oldu. Bu, henüz Kur'an tefsirlerinde yokken, düşünce yapısına yansdı. "Ellerinizin altındaki (cariye-)ler"

ifadesinin, daha önce gösterilen evlenme imkanlarına nisbette sınırsızlıkla tavsif edilmesi olgusundan hareketle, bir müslüman dörde kadar olan kendi meşru eşlerinin yanında, sınırsız sayıda (cariyeler) edinebileceği hükmünün imkan dahilinde olduğu zannedildi. Gerçekte bu ifadenin tamamen zıt bir anlamı vardır. Bir mümine gerektiğinde, yani hür bir kadınla evliliğinden doğacak masrafları karşılamadığında bir cariye ile yetinme imkanı tanınır. Bu, 25. ayetin metninden açıkça anlaşılmaktadır.

**Yazarın bu ayet hakkında farklı yorum getirmesi, bizi bu konuda bazı açıklamalar yapmaya sevketti: Bilindiği gibi, bir ayetin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için öncelikle, ayetin indiği ortamın bir başka deyişle, nuzûlüne sebep olan olayın ya da olayların bilinmesi gerekir. İlgili ayet henüz inmeden önce, Araplar arasında mevcut uygulamaya göre, bir kişi velayeti ve vesayeti altında bulunan öksüz kızın üzerine meşlahını (yani elbisesini) atarsa, örfü göre bu, "bu kız benimdir" demek olurdu ve kızın velisinden başka hiç kimse artık onunla evlenmeye talip olmazdı. Şayet kız güzel olur da velî onu nikahlamak isterse, nikah eder ancak, emsallerine taksim edilen mehri ona verilmezdi. Ayrıca bu kızın miras yoluyla sahip olduğu malını da kendi malı gibi kullanır, ona kendi malından bir şey vermezdi. Kız güzel olmadığı ya da dul kaldığı için nikahlamak istemezse, başkısıyla evlenmesine de engel olurdu. Araplar arasında yaygın bu çapulculuk adaletinin bir eseri olarak, vesayeti altına girmiş çok sayıda öksüz kız mevcuttu. Hatta bir velinin velayeti altında on ya da onbeşe kadar öksüz kız bulunduğu olurdu. (Bedrüdî Muhammed b. Ahmed el-Aynî, Ummettü'l-Kâfirîn Şerhu Sahihî'l-Buhârî, Beyrut, trz., XVIII, 164; Kamil Miras, Sahih-i Buhârî Muhtasar Tecrid-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi, D.İ.B.Y., Ankara, 1983, XI, 78-79; Ayrıca bkz. Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalârî, Fethu'l-Barî bi Şerhi Sahihî'l-Buhârî, Kahire, 1987, VIII, 87-88.)

Hz. Aişe'nin de ifadesine göre, "İşte bu ayette, bu veliler adaleti gözetmedikçe ve mehirlerini de en yüksek miktarda ödemedikçe, kendi himayelerindeki yetim kızlarla nikahlanmaları yasaklanmış ve **bunların dışındaki kadınlardan** kendilerine helal olanlarla nikahlanmaları emredilmiştir." (Bkz. Muhammed b. İsmail el-Buhârî, el-Buhârî, es-Sahîh, Beyrut, 1991, Tefsîru's-Sûre 4, 1 (III/1390); Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, es-Sahîh, Kahire, trz., Tefsir, 6 (IV/2313-2314); İbn Hacer, a.g.e., VIII, 87.)

Yine O'na göre, "Yüce Allah'ın diğer ayetteki, "ve tergabûne en tenkihûhünne" şeklindeki kavli, "sizden her hangi birinin himayesinde bulunan öksüz kızla, mal ve güzelliği az olduğu için evlenmeye rağbet göstermemesi" manasına gelmektedir. Bu nedenle veliler, malına ve güzelliğine rağbet ettikleri öksüz kızlara adil davranmadıkça onlarla evlenmekten nahyolundular." (Bkz. Buhârî, Tefsîru's-Sûre 4, 1 (III/1390); Müslim, Tefsir, 6 (IV/2314); İbn Hacer, a.g.e., VIII, 87.)

Buradan öyle anlaşılıyor ki, yazanın dediği gibi, ayette yetimlerin durumları onlarla evlenmek suretiyle değil, bilakis evlendikleri takdirde adil davranamayacaklarsa, onlarla değil de **başkalarıyla evlenmek suretiyle hallerinin düzeltilmesi veya**

yüceltilmesi teşvik ve tavsiye ediliyor. Yine ayet her ne kadar bundan korkan kimseye cevap sadedinde gelmiş olsa bile, hükmünün bundan daha genel olduğu anlaşılıyor. (Bkz. Muhammed b. Abdillâh el-Kurtubî, el-Camiu li Ahkâmî'l-Kur'an, Beyrut, 1988, V, 11.)

Yazarın vurguladığı bir başka ilginç yaklaşım da, bu ayette geçen"... kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın." ifadesinden, poligaminin (çok evliliğin) helal kılındığı bir üst sınırın anlaşılacağı iddiasındadır.

Öncelikle, yazarın bu iddiasının yeni olmadığını söylemeliyiz. Zira Kurtubî'nin ifadesine göre, Kur'an ve Sünnet anlayışından uzak kalmış bazı kimseler, bu sayılar arasındaki atıf 'vâv'ının toplamayı ifade ettiğini öne sürerek ve Resulü Allah'ın da dokuz kadınla evlenmesini ve onlarla birlikte yaşamasını delil göstererek, dokuz kadınla evlenmenin cazip olduğunu iddia etmişlerdir. Oysa ne ayetteki sayıların sıralanışı ne de Resulullah'ın aynı anda dokuz kadınla nikahlı olması, bu gibi kimselerin iddiaları için yeterli değildir.

Ümmetin icmainsine aykırı olan bu söz ve iddialar Arap dilini ve sünneti bilmemenin sonucu olmalıdır. Zira tarih boyunca hiç bir Sahabî ve Tabî'nin dörtten fazla evlendiği ne görülmüş ne de duyulmuştur. Hatta rivayete göre, sahabî Gaylan b. Ümeyye es-Sakaffî müslüman olduğunda on kadınla evliydi de, Resulü Allah ona: "İçlerinden dört tanesini seç, diğerlerinden ayrıl!" diye emretmişti. (Bkz. Muhammed b. İsa et-Tirmizî, el-Camiu's-Sahîh (es-Sünen), Beyrut, trz., Nikah, 32 (III/435); Muhammed b. Yezid İbn Mace, Sahîhu Süneni İbn Mace, tsh. M. Nasiruddin el-Elbânî, Beyrut, 1988, Nikah, 40 (I/330.) Yine bir rivayete göre, Ashabdan Hâris b. Kays da müslüman olduğu zaman sekiz kadınla evliydi, bunun üzerine Nebî (A.S.) ona: "Dördüncü nikahında tut!" buyurmuştu. (Bkz. Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, Sahîhü Süneni Ebi Dâvud, tsh. el-Elbânî, Beyrut, 1989, Talak, 25 (II/422); İbn Mace, Nikah, 40 (I/330.)

Hız. Peygamber'in aynı anda dokuz kadınla nikahlı kalması konusuna gelince, Ahzab suresindeki (50)"...bu, mü'minlere değil, yalnızca sana mahsustur." cümlesiyle, dört kadından fazlasıyla evlenme müsadesinin, Yüce Allah tarafından yalnızca Nebî (A.S.)'a tanınmış bir imtiyaz olduğu anlaşılmalıdır. (Bkz. Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul, 1988, II/199.)

Yüce Allah insanlara ve özellikle Arapları Arapçanın en fasih şekliyle hitap etmiştir. Fasih konuşan hiç bir Arap, dokuz sayısını doğrudan ifade etmek yerine, toplamı dokuz eden "iki, üç, dört" gibi bir ifadeyi kullanmaz. Aynı şekilde "şunları topluluğa ikişer, üçer, dörder paylaşır." diyen bir kimsenin, bir kısmına yalnızca iki, bir kısmının yalnızca üç, bir kısmına da dört tane dağıtılmasını kastettiği anlaşılır. (Bkz. M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1935, II, 1290.) Dolayısıyla dilin kurallarına göre, buradaki 'vav' ancak bedel konumundadır. Bu durumda ayetin manası da şöyle olmaktadır: "...kadınlardan ikisi yerine

üçüyle, üçü yerine dördüyle nikahlanın!". (Bkz. el-Kurtubî a.g.e.,V,13; Ebû Ca'fer Muhammed b. Ca'fer et-Taberî, Câmi'ul-Beyân an Tevîli Âyi'l-Kur'an, Mısır, 1954, III, 232-233; Fahrüddin er-Râzî, Mefâûhu'l-Gayb, Taşbaskı, İstanbul, trz., III, 201; Ebû Bekr Ahmed b. Âli el-Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an, II, 346-347; Ebu Bekr Muhammed b. Abdillâh İbnu'l-Arabî, Ahkâmü'l-Kur'an. nşr. Matbaatü İsa el-Bâbî el-Halebî, trz., I, 321.)

O halde gerek bu ayetten ve gerekse diğer delillerden, **evliliğin üst sınırının yalnızca** dört olduğu anlaşılmaktadır. Şayet dörtten fazla kadınla evlenmeye mücade edilmiş olsaydı, dört kadınla evliliğin icma haline gelmemiş olması gerekirdi. Kaldı ki, Resulullah da ashabından evli oldukları kadınlardan dördünü tutup, diğerlerinden ayrılmasını emrettiğine göre, bu hiç bir şekilde dört kadından fazlasıyla aynı anda evliliğin caiz olduğunu göstermez. (Bkz. Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kahire, 1956, I, 451.)

Bu durumda ayetten kastedilen mana şöyle olmaktadır: "Size dört kadınla evlenmek helaldir, şayet adaleti yerine getiremeyecekseniz üçü ile, bunda da adaleti yerine getiremeyecekseniz ikisi ile, bunda da adaleti yerine getiremeyecekseniz yalnızca biri ile yetinin!. (Bkz. İbnu'l-Arabî, a.g.e.,I, 313.)